ՀՏԴ 159.9 (378)

Հոգեբանություն

Լևոն ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ, Երևան, ՀՀ
E-mail: sargsyanlevon23@aspu.am

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ԱԴԱՊՏԻՎ ՎԱՐՔԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԲՈՒՀՈՒՄ

Կրթության հոգեբանության ուսումնասիրության խնդիրներից են ուսանողների հարմարման գործընթացի ուսումնասիրությունը բուհական կրթության համակարգում: Բուհական հոգեբանության մեջ առանձնացնում ենք ինչպես մասնագիտական կրթության խնդիրները, այնպես էլ սոցիալ-հոգեբանական, որտեղ էական նշանակություն են ստանում ուսանողների շփման և փոխազդեցության հարցերը, հարմարումը սոցիալական նոր կարգավիճակին, սոցիալ-հոգեբանական հարմարման գործընթացում առկա դժվարությունները: Հոդվածում ներկայացված են բուհական միջավայրում ուսանողների հարմարման խնդիրները, ուսումնասիրվում են հարմարման գործընթացի հիմնական խնդիրները՝ կոնֆլիկտային իրադրությունների ձևավորման և դրանում վարքի ռազմավարությունների բնույթը: Քննարկվում են հարմարման սոցիալական, սոցիալ-հոգեբանական հիմքերը: Ուսումնասիրության արդյունքները թույլ են տալիս եզրակացնելու, որ սոցիալական նոր պայմաններում ուսանողների համար որոշիչ նշանակություն ունի արդյունավետ հարմարումը սոցիալական փոփոխվող պայմաններին: Կոնֆլիկտային իրադրություններում ուսանողների ադապտիվ վարքը դիտարկվում է որպես կոնֆլիկտային իրադրություններին ակտիվ հարմարում: Կոնֆլիկտային իրադրություններում վարքի որոշ ռազմավարություններ

(համագործակցություն, մրցակցություն) նպաստում են ուսանողների հարմարման բարձրացմանը, իսկ վարքի այլ ռազմավարություններ (խուսափում)՝ իջեցնում դրա մակարդակը:

Բանալի բառեր՝ հարմարում, կոնֆլիկտ, սոցիալական միջավայր, ուսանող, հարմարում, վարք:

Л. Саргсян

ОСОБЕННОСТИ АДАПТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ВУЗЕ

Изучение процесса адаптации студентов в новой социальной среде связано с психологическими проблемами высшей школы. Для анализа были представлены основные проблемы, возникающие при адаптации, в частности особенности формирования конфликтных ситуаций и стратегий поведения в ней. Отдельно рассматриваются социальные, социально-психологические основы адаптации. Результаты, полученные в результате исследования, позволяют сделать вывод о том, что решающее значение для студентов в новых социальных условиях имеет активное приспособление человека к изменяющимся условиям внешней среды. Адаптивное поведение студентов в конфликтных ситуациях рассматривается как активная адаптация к конфликтным ситуациям. В конфликтных ситуациях одни стратегии поведения (сотрудничество, соревнование) способствуют повышению уровня адаптации учащихся, а другие стратегии поведения (избегание) снижают уровень адаптации.

Ключевые слова:. адаптация, студент, конфликт, социальная группа, адаптация, поведение.

L.Sargsyan

THE CHARACTERISTICS OF STUDENTS' ADAPTIVE BEHAVIOUR IN UNIVERSITY

The study of the process of adaptation of students in a new social environment deals with the psychological problems of higher education. The article represents the problems of adaptation of students in a new social environment. The main

problems encountered during adaptation, in particular the characteristics of the formation of conflict situations and behavior strategies in it, were presented for analysis. The social, socio-psychological foundations of adaptation are discussed separately. The results obtained from the research allow us to conclude that the active adaptation of the person to the changing conditions of the environment is of decisive importance for students in new social conditions. Adaptive behavior of students in conflict situations is considered as active adaptation to conflict situations. In conflict situations, some strategies of behavior (cooperation, competition) contribute to increasing the level of adaptation of students, and other strategies of behavior (avoidance) decrease the level of adaptation..

Key words: *adjustment, student, conflict, social group, adaptation, behavior.*

Հարմարման հիմնախնդրի ուսումնասիրությունը ժամանակակից հոգեբանության մեջ շարունակական հետազոտությունների և դրանց արդյունքում նոր ձեռքբերումների կարիք ունի: Բուհական հոգեբանության բնագավառում արդի խնդիրներից մեկը վերաբերում է ուսանողների հարմարմանը բուհում: Անձի հարմարման պրոբլեմը վարքաբանական հոգեբանության մեջ ներկայացվում է որպես այս կամ այն իրավիճակում օրգազնիզմի ռեակցիաների և դրանց համախմբի միջոցով իրականացվող գործընթաց, որը նպաստում է շրջակա միջավայրի փոփոխվող պայմաններին հարմարվելուն: Այս ուղղության մեջ դիտարկվում է վարքագծային ադապտացիայի երկու եղանակ. Դրանցից մեկը ներառում է պարզ վարքային ռեակցիաներ (կենսաբանական) կամ արձագանքներ շրջակա միջավայրի տարբեր գործոններին, որոնք իրականացվում են կարճաժամկետ իրավիճակներում: Վարքագծային ադապտացիայի երկրորդ եղանակը վարքային արձագանքների նոր, ավելի բարդ ձևերի անկախ ձևավորումն է [3]: Այս տեսանկյունից անձի հարմարումն իրականացվում է անհատի հարմարվողական վարքի մեխանիզմների շնորհիվ:

Հումանիստական հոգեբանության մեջ շեշտը դրվում է անձի վրա՝ որպես եզակի ամբողջական համակարգի, որն ունի ինքնաիրացման հնարավորություն: Այս ուղղության մեջ ադապտացիան հասկացվում է որպես անձի և միջավայրի օպտիմալ փոխազդեցություն, որի նպատակն է ձեռք բերել հասարակության արժեքներին համապատասխանող արժեքների

զարգացման ամենաբարձր որակներ: Փոխազդեցության օպտիմալ բնույթը նրա դինամիկ հատկությունն է, այսինքն՝ այն կարող է խախտվել, ինչը ակտիվացնում է անձի ցանկությունը՝ կրկին հասնելու դրան, սակայն օպտիմալ փոխազդեցության նոր ձեռքբերված վիճակը կարող է տարբերվել նախորդից: Ադապտացիայի գործընթացը կարող է նկարագրվել հետևյալ բանաձևով՝ կոնֆլիկտ – ֆրուստրացիա – հարմարվողականության գործողություններ:

Է. Ֆրոմն [1, 18] առաջարկում է առանձնացնել *ստատիկ և դինամիկ ադապտացիա* եզրույթները: Ստատիկ ադապտացիան համարվում է այնպիսի հարմարվողականություն, որի՝ դեպքում անձի բնավորությունը չի փոխվում, մնում է հաստատուն՝ հնարավոր բացառությամբ որոշ նոր սովորությունների ի հայտ գալուն: Դինամիկ ադապտացիան բնութագրվում է անձի բնավորության մեջ նորագոյացություններով (նոր ձգտումներ, անհանգստություններ և այլն):

Խոսելով ադապտացիայի ֆիզիոլոգիական և հոգեբանական ասպեկտների մասին՝ կարևորում ենք առանձնացնել Ֆ.Բ. Բերեզինի տեսակետը, ըստ որի ադապտացիան իրականացվում է ամեն անգամ, երբ «մարդ-միջավայր» հարաբերություններում փոփոխություններ են տեղի ունենում [4, 2]: Այս փոխակերպումներին ի պատասխան՝ ադապտիվ գործընթացը օպտիմալացնում է մարմնի հոմեոստատիկ վիճակը (կամ ստեղծում է նորը, որը տարբերվում է նախորդից), որի շնորհիվ ձեռք է բերվում ֆիզիոլոգիական գործընթացների և վարքային ռեակցիաների առավելագույն արդյունավետություն:

Ա.Ա. Նալչաջյանը, վարքագծի բացատրություններում մոտենալով ադապտացիայի տեսանկյունից, դիտարկում է մարդու գործունեությունը, որը չի հանգեցնում որոշակի խնդրահարույց իրավիճակի հանգուցալուծմանը, այլ ընդհակառակը, խորացնում է այն, բարդացնում և սաստկացնում տհաճ ապրումները որպես ոչ ադապտիվ վարք [3, 32]: Նման պահվածքը, օրինակ, կոնֆլիկտային իրավիճակներում չի հանգեցնում կոնֆլիկտի լուծման, այլ սրում է այն՝ դժվարացնելով շահերի ու նպատակների իրագործումը:

Համաձայն Ն.Ն. Մելնիկովայի. «Վարքագիծը կարելի է անվանել ադապտիվ, եթե նրա հիմնական նպատակն անհատի և շրջակա միջավայրի միջև արդյունավետ փոխազդեցություն հաստատելն է» [2, 17]: Ադապտիվ վարքի հատուկ ձևերը դասակարգելիս հեղինակն ընդգծում է արտաքին միջավայրի հետ փոխգործակցության գործընթացում մարդու վարքագծի ադապտիվ երեք չափանիշ՝ շփում, հարմարվողական գործընթացի հաջող լինելու համար՝ փոփոխություններ, ակտիվություն: Թվարկված

չափանիշները որոշում են տվյալ անձի ադապտիվ վարքի առանձնահատկությունները: Մտնելով ի սկզբանե հակասական արտաքին միջավայր՝ մարդը կապ է հաստատում դրա հետ և ակտիվ գործողությունների միջոցով փորձում է լուծել ստեղծված իրավիճակը՝ փոխելով իրեն և/կամ միջավայրը՝ հասնելով նոր փոխազդեցության [2, 20]:

Կախված անձի հոգեկան հասունությունից՝ յուրաքանչյուր մարդ ձգտում է իր և շրջակա աշխարհի միջև ներդաշնակության [5, 118]: Մարդկային ցանկացած գործունեություն միտված է որոշակի կարիքի բարելավմանը:

Սոցիալական միջավայրի հետ հարաբերությունները դինամիկ են, ներդաշնակ վիճակը չի կարող երկարաժամկետ լինել: Մարդկային գործունեության մեջ առաջանում են մեծ թվով կոնֆլիկտային իրավիճակներ, որոնք պահանջում են անհապաղ գործողություններ, խնդիրների լուծում՝ տեղեկատվության պակասի, ժամանակի սղության, երբեմն առողջության կամ կյանքին սպառնացող վտանգի պայմաններում: Նման իրողությունը, ընդհակառակը, ստեղծում է լարվածության, անհանգստության, սթրեսի զգացում: Կյանքի դժվարին պայմաններին և կոնֆլիկտային իրավիճակներին ադապտիվ վարքագիծն իրականացվում է փոխազդեցության մեջ միավորված անձի անհատական առանձնահատկությունների շնորհիվ, ինչը հանգեցնում է յուրաքանչյուր մարդու համար նոր, անհատական, վարքագծի ձևերի, որոնց շնորհիվ նա հասնում է առաջադրված խնդիրներին և նախատեսված նպատակների իրականացմանը:

Մարդու անհատական վարքագծի ձևավորումը հնարավոր է նրա տարբեր հատկությունների փոխազդեցության շնորհիվ, որոնք հանդիսանում են անձի կառուցվածքի բաղադրիչները: Հիմնվելով այդ ժամանակ առկա հարաբերակցության ուսումնասիրությունների վրա՝ Բ. Գ. Անանևը բացահայտեց անձի զարգացման հետևյալ մակարդակները, որոնց համաձայն բաշխվում են վարքի բաղադրիչները՝ անձի հոգեֆիզիոլոգիական, սոցիալ-հոգեբանական և սոցիալական բնութագրերը: Բաղադրիչների առաջին խումբը ներառում է ադապտիվ վարքի այնպիսի առանձնահատկություններ, ինչպիսիք են, նեյրոդինամիկ բնութագրերը, մարմնի սիմետրիայի առանձնահատկությունները, նյարդային համակարգի տեսակը, խառնվածքը, ֆիզիկական արատները, հիվանդագին շեղումները և դրանց հակումները: Երկրորդ խմբին Բ.Գ. Անանևը վերաբերում է ադապտիվ վարքի այնպիսի որոշիչներին, ինչպիսիք են բնավորության գծերը և հաղորդակցական առանձնահատկությունները, որոնք ձևավորվում են սոցիալական խմբի կյանքի համատեքստում այլ մարդկանց հետ միջանձնային հարաբերությունների գործընթացում: Ադապտիվ վարքի սոցիալական առանձնահատկությունները ձևավորում են վարքի

ռազմավարություն, որոնց օգնությամբ ձեռք են բերվում նպատակներ, գաղափարներ: Այս խմբում առանձնանում է մարդու ինտելեկտուալ, կամային և հուզական-մոտիվացիոն բնութագրերի նշանակալի դերը [6, 268]:

Դիտարկելով կոնֆլիկտային իրադրությունը որպես ադապտացիայի գործընթացի տարր, որը արտացոլում է մարդու և շրջակա միջավայրի պահանջների անհամապատասխանությունը, Կ.Ա. Նիկիտինան [9,192] առաջարկում է ադապտիվ կոնֆլիկտների դասակարգում, որոնք ի հայտ են գալիս ուսանողի կյանքում: Դասակարգումը հիմնված է ադապտիվ գործընթացի հակասությունների վրա: Կոնֆլիկտներ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում, որոնց հիմքում ուսումնական գործընթացին հարմարվելու, ուսուցման առանձնահատկություններին, կրթական և մասնագիտական, սոցիալական և կենցաղային ադապտացիայում առկա հակասություններն են: Կոնֆլիկտներ, որոնք պայմանավորված են ապրելակերպի փոփոխություններով, որոնք ազդում են օրգանիզմի ֆիզիկական և հոգեկան վիճակի վրա: Կոնֆլիկտներ, որոնք պայմանավորված են ուսանողների արժեքային-մոտիվացիոն կողմնորոշումների հակասություններով և ազդում են միմյանց հարաբերությունների վրա: Ներանձնային հակասությունները հիմնված են ներանձնային դժվարությունների վրա, որոնք կարող են դրսևորվել կասկածամտությամբ, անվճռականությամբ, իրավիճակում լուծում գտնելու կամ այն իրականացնելու անկարողությամբ, գործունեության ինտենսիվության նվազմամբ և այլն:

Ուսանողական միջավայրում տարբերակում են կոնֆլիկտների երեք տեսակ՝ *ուսանող-դասախոս* հարաբերություններում, ուսանող-ուսանող հարաբերություններում, *ուսանողական – ուսումնական – վարչական - տնտեսական անձնակազմ* հարաբերություններում: Ուսանողների մոտ կոնֆլիկտային իրավիճակների թվարկված տեսակները դրսևորվում են տարբեր ձևերով՝ պայմանավորված կրթական տարբեր մակարդակներով, տարբեր սոցիալական կարգավիճակով, նպատակներով, հետաքրքրություններով, ինչպես նաև անհատական հոգեբանական բնութագրերի և վարքագծի բազմազանությամբ: Ուսանողների ադապտացիան կյանքի փոփոխություններին տեղի է ունենում որոշակի վարքագծային ռազմավարությունների ընտրության և իրականացման շնորհիվ: Շրջակա միջավայրի հետ փոխգործակցության ընթացքում ուսանողը հարմարվում է առկա պայմաններին և բնութագրերին, ինչը բաղկացած է շրջակա միջավայրին համապատասխան տարբեր ներքին հոգեբանական կարգավորիչների ձևավորմամբ: Ուսանողական խմբում որոշակի գործողությունների ձևավորման և իրականացման վրա ազդում են

ինչպես անձի անհատական հատկությունները և բնութագրերը, այնպես էլ հասարակության զարգացման պայմանները, տեխնոլոգիական առաջընթացը և այն միջավայրը, որի շրջանակներում հարմարվում է անձը:

Կոնֆլիկտայինի իրավիճակում վարքագծային ռեակցիաները բաժանվում են կառուցողական և ոչ կառուցողականի: Կառուցողական ռեակցիաները որոշվում են՝ իրավիճակի լուծման վրա կենտրոնանալով, հստակ նպատակ դնելով, միջանձնային փոխգործակցության բնույթը փոխելու ներքին փոփոխությունների պատրաստակամությամբ և այլն: Որպես հոգեբանական պաշտպանության մեխանիզմներ և պաշտպանական ռեակցիաների անալոգներ՝ ոչ կառուցողական են համարվում ագրեսիան, ռեագրեսիան, ֆիքսացիան և այլն: Այս տեսանկյունից կարևորում ենք անդրադառնալ սանձի հարմարման պրոբլեմին կոնֆլիկտային իրադրությունում: Ա. Անցուպովը կոնֆլիկտը սահմանում է որպես «մարդկանց միջև փոխազդեցության գործընթացում առաջացած էական հակասությունների լուծման ամենասուր միջոցը, որը բաղկացած է կոնֆլիկտի սուբյեկտների հակազդեցությունից և սովորաբար ուղեկցվում է բացասական հույզերով» [7, 81]:

Ուսանողների ադապտացիայի խնդիրներն ավելի սուր ընթացք են ունենում, երբ ի հայտ են գալիս կյանքի նոր հանգամանքները, գործունեության պայմանները, արտաքին միջավայրից կոնֆլիկտային պայմանները: Հաշվի առնելով վերը նշված հանգամանքները՝ կարելի է խոսել ուսանողների ադապտացիայի մասին որպես բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում սոցիալական նոր դերերի և գործունեության ձևերի յուրացման գործընթացի: Միևնույն ժամանակ, խոսքը ոչ միայն բարձրագույն ուսումնական հաստատության՝ որպես ժամանակավոր միջավայրի պայմաններին, դասավանդման նոր մեթոդներին և ուսանողական խմբի նորմերին հարմարվելու, այլև սովորական կյանքի փոփոխված պայմաններին հարմարվելու մասին է:

Ուսանողները հաճախ ստիպված են լինում փոխել իրենց ապրելակերպը՝ հրաժարվելով հին սովորություններից, փոխելով իրենց համոզմունքներն ու վերաբերմունքը, նոր հարաբերություններ կառուցել: Սկսելով սովորել և ներգրավվել սոցիալական նոր հարաբերությունների մեջ՝ անձը շատ բան է շահում և, միևնույն ժամանակ, զրկվում ազատությունից, ինչ-որ կերպ սահմանափակվում: Կյանքի այս փուլի յուրահատկությունն անհատի՝ թե՛ մասնագիտական, թե՛ անձնական ակտիվ զարգացման մեջ է և կապված է արժեքների մշտական վերակառուցման հետ: Ուսանողական տարիքը որոշվում է նաև անձի ինտենսիվ սոցիալականացմամբ, նրա բարձր մտավոր գործառույթների զարգացմամբ, ինտելեկտուալ համակարգի և որպես

անհատականություն ձևավորմամբ: Սոցիալական այս խմբին, հատկապես առաջին կուրսեցիներին բնորոշ են կոնֆլիկտային հարաբերությունները: Ուսումնասիրությունների հիման վրա կարելի է թվարկել ուսանողների միջև միջանձնային կոնֆլիկտների մի շարք պատճառներ:

Սոցիալ-հոգեբանական պատճառները ներառում են «միջանձնային հաղորդակցության գործընթացում տեղեկատվության կորուստը և աղավաղումները, երկու հոգու միջև անհավասարակշիռ դերային փոխազդեցությունը, միմյանց գործունեության և անհատականության գնահատման ձևերի տարբերությունները, լարված միջանձնային հարաբերությունները, իշխանության ձգտումը» [8, 105]: Ինչպես նաև բարոյական նորմերի տարբերություններ, մոտիվների, արժեքների, նպատակների հակասություն, գաղափարական դիրքորոշումների և աշխարհայացքի անհամապատասխանություն, նախանձ, մրցակցություն՝ դասախոսների կամ հակառակ սեռի ուշադրության համար, ֆինանսական կարգավիճակ, խմբում հարմարվելու անկարողություն, հոգեբանական անհամատեղելիություն:

Լ. Ա. Պետրովսկայան սահմանում է կոնֆլիկտում վարքագծի ռազմավարությունը որպես կոնֆլիկտի մասնակցի կողմից ձեռնարկված հնարավոր գործողությունների շարք: Ընդ որում, կոնֆլիկտի մասնակիցների այս գործողություններն ունեն փոխազդեցության բնույթ, որոնք ազդում են միմյանց վրա և փոխկապակցված են: Նպատակին հասնելու համար կոնֆլիկտային իրադրություններում ուսանողների ադապտիվ վարքի անհատական-հոգեբանական որոշիչը վարքի ռազմավարությունն է, որն ընտրվում է իրավիճակի, հակառակորդի, հնարավորությունների, անցյալի փորձի, վերլուծության և գնահատման հիման վրա [7, 127]:

Հետազոտության միջոցով նպատակ ենք ունեցել բացահայտելու կոնֆլիկտային իրադրությունում ուսանողների ադապտիվ վարքի առանձնահատկությունները, փորձարարական հետազոտության շրջանակներում բացահայտել ուսանողների ադապտացիայի և վարքի ռազմավարությունների միջև փոխկապակցվածությունը: Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են հոգեբանական թեստավորման մեթոդը՝ Կ. Ռոջերսի և Ռ. Դայմոնդի սոցիալ-հոգեբանական ադապտացիայի ախտորոշման մեթոդիկան և Ք. Թոմասի՝ անձի կոնֆլիկտային վարքի հակվածության ախտորաշման հարցարանը՝ առաջին կուրսի 40 ուսանողների հետ, 2021թ-ին, իսկ ստացված արդյունքները ենթարկել կոռելացիոն վերլուծության:

Կոնֆլիկտային վարքի հակվածության և ադապտացիայի փոխհարաբերությունների կոռելացիոն վերլուծության արդյունքում պարզ է

դառնում, որ ադապտացիան և կոնֆլիկտից խուսափումն ունեն հակադարձ հարաբերակցություն (r = -0.46), այսինքն՝ կոնֆլիկտային իրադրությունում վարքի այս ռազմավարության օգտագործումը հավանական է, որ վատթարացնում է ադապտացիոն գործընթացը, ինչը միանգամայն տրամաբանական է, քանի որ ուսանողների այս խմբում բացակայում է համագործակցության և սեփական նպատակներին հասնելու ցանկությունը: Ստացել ենք ադապտացիայի և մրցակցության միջև դրական կապ (r = 0,47), որը կարելի է բացատրել առաջին հերթին ուսանողների սեփական նպատակներին հասնելու ցանկությամբ: Եվ դրական հարաբերակցություն է նկատվում ադապտացիայի և կոնֆլիկտային իրավիճակներում համագործակցության ռազմավարության միջև (r = 0,48), երբ կոնֆլիկտային իրավիճակի մասնակիցները գալիս են մի ընդհանուր որոշման, որը լիովին բավարարում է երկու կողմերի շահերը, ինչի շնորհիվ խմբի պահանջները բավարարված են համարվում, և անձնական կարիքներն ու շահերը նույնպես բավարարված են, հետևաբար, կարելի է պնդել, որ կոնֆլիկտային իրադրություններում վարքի ռազմավարություններից խուսափումը հանգեցնում է ադապտացիայի ընթացքի դժվարությունների, քանի որ անձի կարիքներն ու շահերը չեն բավարարվում, մինչդեռ համագործակցությունն ու մրցակցությունը մեծացնում են ուսանողի անձի ադապտացիան, քանի որ հնարավորություն է ստեղծվում իրագործվելու նրանց նպատակներն ու կարիքները: Ելնելով վերոգրյալից՝ ադապտացիայի տեսանկյունից վարքի ռազմավարություններից համագործակցությունն ու մրցակցությունը կարելի է համարել առավել արդյունավետ, իսկ խուսափման վարքագծի ռազմավարությունը՝ ոչ արդյունավետ: Ստացվում է, որ ադապտացիան ուսանողի անձի ակտիվ հարմարման գործընթացն է փոփոխվող միջավայրի պայմաններին՝ նպատակ ունենալով բավարարել սեփական պահանջմունքները և դրական հարաբերություններ հաստատել ուսանողների հետ: Կոնֆլիկտային իրադրություններում ուսանողների ադապտիվ վարքը դիտարկվում է որպես կոնֆլիկտային իրադրություններին ակտիվ հարմարում:

Այսպիսով՝ ուսանողների ադապտիվ վարքը որոշվում է անհատական-հոգեբանական առանձնահատկություններով: Կոնֆլիկտային իրադրություններում վարքի որոշ ռազմավարություններ (համագործակցություն, մրցակցություն) նպաստում են ուսանողների ադապտացիայի մակարդակի բարձրացմանը, իսկ վարքի այլ ռազմավարություններ (խուսափում) իջեցնում են ադապտացիայի մակարդակը: Ուսանողները, ովքեր բնութագրվում են ադապտացիայի միջին մակարդակով, հակված են կոնֆլիկտում վարքագծի բոլոր

ռազմավարությունները տարբեր չափով օգտագործել: Ուսանողները, ովքեր բնութագրվում են ադապտացիայի բարձր մակարդակով, հակված չեն օգտագործել փոխզիջման, խուսափման, վարքային ռազմավարությունները: Հարկ է նշել, որ համագործակցության և մրցակցության վարքային ռազմավարությունները բնորոշ են ադապտացիայի միջին և բարձր մակարդակ ունեցող ուսանողներին: Հաշվի առնելով, որ կոնֆլիկտային իրադրություններում վարքի ռազմավարությունը՝ փոխզիջումը, խուսափելը և զիջումը բնորոշ են հարմարվողականության միջին մակարդակ ունեցող ուսանողներին և բնորոշ չեն հարմարվողականության բարձր մակարդակով բնութագրվող ուսանողներին, կարելի է եզրակացնել, որ այդ վարքագծերը, ռազմավարությունները նպաստում են ուսանողների հարմարվողականության սոցիալական նոր միջավայրում:

Գրականություն

1. Лейбин В.М., Словарь-справочник по психоанализу. Серия «Psychology» /В.М. Лейбин. – АСТ, АСТ МОСКВА. – М., 2010. – 1500 с.
2. Мельникова Н.Н., Классификация стратегий адаптивного поведения /Н.Н. Мельникова //Теоретическая, экспериментальная и практическая психология: сборник научных трудов под ред. Н.А. Батурина. – Челябинск: ЮУрГУ, 2001 – Т.3. –16-29 с.
3. Налчаджян А.А., Психологическая адаптация: механизмы и стратегии. 2-е изд. /А.А. Налчаджян. – М.: Эксмо, 2010. – 368 с.
4. Березин Ф.Б., Психическая и психофизиологическая адаптация человека. – Л.: Наука, 1988. – 270 с.
5. Секач М.Ф., Проблемы психологии в обеспечении личной безопасности человека / М.Ф. Секач //Человеческий капитал I.No 3 (39). – 2012. –117 – 121 с.
6. Ананьев Б.Г. Интеллектуальное развитие взрослых людей как характеристика обучаемости (к постановке вопроса) /Б.Г. Ананьев //Советская педагогика. – 1969.
7. Анцупов А.Я., Шипилов А.И., Конфликтология. – СПб.: Питер, 2013. – 591 с.
8. Голованова А.А., Фадеева Т.Ю., Субъектно-личностные предикторы социально-психологической адаптации студентов. /А.А. Голованова, Т.Ю. Фадеева //Вестник

московского городского педагогического университета. Серия: педагогика и психология. – М.: МПГУ. 2016.
9. Никитина К.А., Типология адаптационных конфликтов студентов первого курса /К.А. Никитина //Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. – 2010.

Նյութը ներկայացվել է 08.05.2023,
գրախոսման է ուղարկվել 19.06.2023,
տպագրության ընդունվել 22.06.2023:
Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ, հ.գ.թ. Վ.Բ.Յարամիշյանը: